

Verslag van Sint Maartensvloed door Schickhart in de kanselbijbel van Godlinze

Jacobus Schickhart, predikant te Godlinze, had in de kanselbijbel een boeiend verslag geschreven van de St Maartensvloed. Ds Schickhart overleed op 5 februari 1716, 77 jaar oud en werd begraven in de kerk te Godlinze, waar hij 34 jaar predikant was geweest. Zijn grafsteen is te vinden in de kerk te Godlinze, zie foto. De tekst op de grafsteen luidt:

HIER LIGT BEGRAVEN D: IACOBUS SCHICKHARDT GEBOREN IN T IAAR 1639 op den 26 Marty GESTORVEN IN DEN IARE 1716 op den 5 February ZIJNDE IN SIJN LEVEN GEWEEST EEN GETROUW PRAEDICANT IN DE GEMEYNT E IESU CHRISTI EERST TOT LELLENS den tijdt van 15 jaren DAERNA HIER TOT GODLINSE den tijdt van omtrent 34 jaren HEBBEN DE IN T GEHEEL GELEEFT een tijdt van bijna 77 jaren VERWACHTENDE EEN SALIGE OPSTANDINGE.

Jacobus Schickhardt maakte de Sint-Maartensvloed mee. In de Statenbijbel schreef hij op het voorblad een ooggetuigenverslag, waarin hij Godlinze omschrijft als een scheepje op de golven. *Ick sagh van de tooren alles blanck als de bare see random haer*, schreef hij vanuit de kerktoeren. Hij zag de vloed als Gods toorn,

en sprak hel en verdoemenis omdat de Glinzer - zo heten de dorpelingen - niet leefden naar Gods woord. Hieronder staat de tekst van het verslag.

Memoria. Naest Johannes Buyter, priester in Godlinse, die in het witte predickte en in syn religie hier tot Godlinse is gestorven, is tot paepschen leeraer verkooren eenen Apollonius, welcke van weegen syne hooge ouder in de wandeling wiert genaemt Bestevader, maer met de veroveringe van Groningen niet willende over gaen tot de gereformeerde religie, heeft syn station verlaten en naest hem is de eerste gereformeerde leeraar in Godlinse geweest ds. Arnoldus Sibrandi⁽⁴⁾, ende naest hem Casparus Goltingh, naest desen is gevolght Nicolaus Clant, synde van adelycken huyse, die in seeker glas sig intituleerde "eerste gereformeerde praedikant in Fivelingo", welcke naderhant in Godlinse is geplaezt, en, als hy de gemeynte loflyck hadde bedient, aldaer in den Heere ontslapen.²⁷⁸ Hem is gesuccedeert ds. Theodorus Johannes Lengel en desen wederom ds. Christianus Vetter. Eyndelyck ben ik, Jacobus Schickhart, in syn plaetze wettelyck beroepen. Dit alles volgens relaes van moey Bieuwke, eene vrouwe in dese gemeynte, van over de tnegentigh jaren, die alle die praedicanten gesien en gekent heeft, verhalende mede dat het recht van versegelen ende vonderschouwen ten tyde Sibrandi noch by die geestelyckheyt zy geweest. Item, dat ruyter gesticht heeft het huys van de glasmaker in Godlinse, waerin een goede somme gouts gevonden is als men daerin quam te graven, en ick selven noch met myne oogen een goede rosenobel daarvan gesien hebbe. Casparus Goltingh heeft gehat tot een huysvrou een priorinne, welcke beyde, siende de onreynicheit die in de kloosters omginck, eens syn geworden om te scheyden uyt het klooster. Sulcks dat hy als prior eerst uytgegaen zunde als een nootsakelyckheit hebbende buyten het klooster de priorinne met een touw om haer lendenen door de graft heeft getrocken en syn soo beyde uyt het klooster geraeckt en naderhant

echtelyck getrouwt, gelyck hy selfs aen moey Bieuwke heeft verhaelt, een ledemaet van twee en tnegentich jaer in Godlinse, uyt wiens mont dit van my ondergeschr. is genoteert.

J. Schickhart, V.D.M. in loco Godl. A° 1685, 21 Novbr.

Meergemelde Bieuwke heeft verhaelt, dat ongeveer in 50 jaren geen oude doode uyt het huys van Reynder Gerrits, nu kerckvooght, waer uytgedragen, naedat solange geleeden uyt dat huys seeven oude dooden gelyckelyck nae elckander waren uytgeschouderdt, sulcks mede bevestigende een out man van Godlinserdyck, Swier Peters genaemt, en sulcks ter occasie van de sterfte veeler vrouwliden in Godlinse, waarvan de eerste was de huysvrouw van Reynder Gerrits, synde als in Meditullio begraven den XI novembris a° 1686; trock men de lynie voorwaers. Eeven buyten ons carspel, daer vont men verstorven ten selfden tyde een bevruchte vrouw met haer vrucht; trock menseachterwaers nae het maer, men vondt een schippersvrouw in de kraem gestorven met haer kintje doot in haren arm, met noch een kraemvrouw, haer nabuirinne, wiens kindeken doot geboren wiert; trock men de lynie aen de slinckerhand af. Daer speurde men een verstroven vrouw, aen de rechterhand insgelycks een doode vrouwe wiert er op deselfde tydt vernoomen.

Ter occasie van sulcke sterfte praedickte ick des sondaegs den 7den novb. naest voorgaende uyt Amos 4 vs. 12: Soo sich de overige vrouwen en mannen niet bekeerden, dat de Heere haer oock alsoo doen soude joe soo wonderlyck en wonderbaerlyck soude handelen, als de propheet niet uytdrucken konde, dat beyde ooren klincken soudent, soo men 't hoorde. En het geruchte te verstaen enckel beroeringe weesen soude.

En wat geschiedde? Tusschen vreydagh en zaterdaghs nachts, den 13 november 1686, als de tweede dach uytginghts van Tryntje Gerrits was gehouden, omtrent 4 uyr 't morgens, is de wint, die sterck uyt den westen hadde gewaeyt en het water uyt de Zuiderzee in den Noorder had opgestout, gekeert in 't²⁷⁹ noord-westen en alsoo deselve een druckende wint was, heeft se een ongehoorde vloet uyt de Noorder zee veroorsaect, welcke sommige noemden S. Meertens vloet, synde een springhvloet, jae wel een rechte wintervloet en als een kleine suntvloet, rysende wel een halfman hooger als de bekende Kolde Paulsvloet⁽²⁾ eer de wateren over de oude dyck quamen, sagh Harmen Clasen¹ op de Vennen eerst een ontsieken brandt voortgaende, niet wetende of het een teyken was van 't vloeyende water dan of het in 't strojen dack door het vier, dat de lieden booven int huys voer 't water sochtente bewaren, met de wint was aengegaen, waerop nae geen quartier uyters het water volgnde en soo hooge in syn huys vloeyde, dat eenige beesten drenckten en andere door 't opbinden der hoofden 't leeven noch behielden.

De meeste huysen sach men des morgens van de oude dyck afgespoelt en verdreeven, hebbende de vloet neffens 2 pastorie meyershuysen buitendyx, des kercks meyers, waarvan naderhandt vernomen hebbe, datter noch wat is staen gebleeven, en veele andere huysen over den ouden dyck verre wech gedreeven met menschen, vee en al. Een doot vroumensch van de dyck was in 't naecte hemt van den dyck uyt het bedde aengespoelt op 't midden van Arent Willems² heem. Staende het water op syn dorschedeelen op een hoeyblock syn 2 menschen van de meede komen aendryven, die geberght syn, waeronder een vrouw, wiens kintjen haer van de borst door de vloet is afgespoelt, hebbende gesien haer 5 andere

¹ Hij is in 1693 diaken, wordt dan opgevolgd door Lubbert Popkes

² Op 9 sept 1692 wordt op de kerkenraad het volgende behandeld: Voorts is geciteert geworden voor de Achtbare Kerckenraet de E. Arent Willems welcke swarigheijt gemaect hadde in visitatione tegens Geertruijt Lippes, om niet met haer te mogen communiceren, sonder te mogen openbaren waer in hij beledight was, dit geschiedt zijnde, heeft geweygert on Choro templi voor haer achtbare te verschijnen en sijn klachten in te stellen, heeft de vergaderinge goet gevonden Geertruijt voor schreven te doen citeren om uijt haer mont te verstaen wat schortinghe daer mocht weesen, heeft betuyght niet anders gedaen of gesproocken te hebben, als dat Arents soon Jacob de meijers soo in haer broot-heers landt hadden beloofd te sullen majen hadde vertockt door beloften van brandewijn of anders soo dat haer brootheers bier ter dien occasie verstert waer, en geseijt; de Liederen hebben kreuninghen bij de Landtheeren om huijren af te bidden, maer wel gelt om de majers van haer beloften door giften te versetten. De E. Kercken raet dit rijpelyck overweegende, en geen aenklager (hoewel Geciteert) verneemde, heeft geoordeelt, dat Geertruijt haer om die oorsake van het H. Nachtmal niet behoefde te absentueren.

kinderen voor haere oogen verdrincken; 't water stont om elf uyren des daeghs noch wel 6 treeden op 't heem van Vrouw Clants⁽³⁾, staende de huysen hier aen 't maer tot den dack in 't water, dryvende de doode kraemvrouw met de kiste in 't huys omme, en de leevendige kraemvrouw wreef met het bedde tot de tylingen op, waeraen se sich vaste hielt als het water over haer lichaem den gantschen dach stroomde, haer man, naeckt in 't hemt, op een hoeyblock te vergeefs om hulpe roepende, alsoo de schippers scheepen door de felle stroom verdreeven waren. De huysen aan de noorder kante waren sodanich met water besett, datter geen voet van de solder vry was. De kinders klommen van 't bedde door 't dack op de solder, treckende den een den andere door enge gaten op, om behouden te worden. Dode verckens en schapen quamen op de wegh dryven tot Jacob Eltjes³ huys toe. Men voer op myn bat en op huysdeuren nae de verlegen lieden om te redden. Ick sagh van de tooren alles blanck als de bare see romdom haer en 2 peerden middebeens in 't water op een hoochte schuyllende achter een block, daer sy noch van aten. Veele lagen doot verdroncken, 4 waren leevendich aen Arent Willems heem geswommen en soo styf, dat se naeuwlyk gaen of staen konden. Op 't heem van Mello Alberda sach men kisten, kasten en alderhande tilbare goederen stranden. Bartolt Voermans huys harde vry hoogh water in. Summa, Godlinse was als een barghjen of steenklip rond²⁸⁰ in 't water, de kercke en huysen waren door de wint seer ontrampeneert. Hiervan schynt de sterfte des voorss. vrouwpersonen een merkelycke voorboode geweest te syn.

Solis, den 14 dito, quamen de lieden met batten en vloten van de oude dyck, gans haveloos, meldende, datter wel 13 huysen van de dyck en buyten tot Godlinse waren wegh gespoelt en dat nieuwe steendicke muiren waren met één slag door de vloet ommegeworpen van een werf, hooger als de oude dyck, jae, dat den inwoonder daer 't water aen de borst hadde gestaen en dat Harm en Bauts hem op de solder hadde gesalveert, de leeder daernae verdryvende, verhalende selves, dat syn vrouwen suster, die hem was komen vrientspreken, doot in syn huys onder 't spock en dreevel om dreef. Dito quaem een man van Spyck op een gebint van 't huys hier tot Godlinse aen, seggende, dat hem een kaste, waerin hy 600 gulden met ander voorraet hadde, was ontdreeven, en wiert doe oock verhaelt, datter 17 huysen van Spykster loegh, behalven de buytendyxsters, vermist wierden met wel 80 menschen. Men wist niet waer de 2 pastoorsmeiers van Godlinse met hare huysen en vrouwen gebleeven waren. Ick tradt selves over de hoochte van Godlinse om te sien hoeveel spatie van dien sonder water gebleeven was en bevondt 408 treeden van 't noorden tot het suyden. Als ick noch des voor de middaeghs in de beschadighde kercke gepraedickt hadde uyt Jerem. 30, vs. 23, zynde dit een seegen, dat noch alomme hadden luyden gehooft, soodat de godtsdienst van onse nabuier carspelen niet door de vloet is verhindert geworden, hoewel men hier en daer deerlick hoorde nootkleppen en hoorenblasen op dien sondagh. Lunae, den 15 dito, wierde verhaelt, dat 21 uitingasten op de Meedster Greede tot Jan Douwes waren verdroncken.

Martis, den 16 dito, syn tot Godlinse weder aengekomen twee mannen van Godlinser dyck als Teys, verhalende hoe hy op de houten schoorsteen van syn huys hadde geseeten en syn vrouwe, die my lange by de handt hadde gehouden, eyndelyck door de felle stroom heeft moeten verlaten, op een gedeelte van syn huys sy verdreeven tot op 't Zandt, alwaer hy nae veel arbeys en waddens aen de cingel van jonker W. Alberda⁽⁴⁾ is aengekoemen, kloppende aen 't venster van de jonckers camer, welcke hem inlatende

³ 1682: Den 20 Augusti op Danckdach van wegen de Verlossinge van Groningen nademiddach zijn tot Ouderlingen bevestight, de Heere Ed. geb. Heer Jan Remt Rengers op Rengerda, en de Eerb. Jacob Eltjes nadat deselve 3. malen van de praedickstoel gecondicht waren sonder de minste opspraake op haer leere of leeven. Later blijkt dat ook zijn dienstmeisje naar het Avondmaal gaat: Kunne Lamges dienstm. van Jacob Eltjes. Later huwt hij: Den 1 Maij Ao 1684 is Remmertien Lubberts huijsvrouw van Jacob Elties van Middelstum met attestatie tot ons als litmaet Chri. tot ons gekoomen en aengenoomen.

Dit speelde er in 1886: Den 18. Junij is Consistorij gehouden, waer in gerelateert het bestaen en belijden van Sickes, om als litmaet aengesien te worden. Item dat Garrit Clasen sijn roovende woorden soo hij tegens Jantien Gerrits hadde uijtgegoten ter presentie van de Pastoor, & Jac. Eltjes Ouderlinck, & Ailco Peters diaken heeft gerevoceert.

Beklaeghte dat het door toornicheijt & in beschonken... geschiet waer, versoeckende het hem ten besten mochte gehouden worden, van de maeght niet wetende als alle een goedt, & dat sij beijde daer op versoent waren, 'twelck sich de gansche kerck Raet liet welgevallen.

In 1692 overlijdt Jacob: Noch den 20 Novemb A° 1692. is in de plaetze van salige Jacob Elties tot Ouderlinck bevestight de E. Harrit Clasen

alle goetd heeft gedaen. De ander man was Derck Clasen, verhalende dat hy van buytendyx op een stuck van syn huys tot Leermens aen Scherfsborgh was gestrandt en dat hy in grooter elende in koude en ongemack sich noch lange sonder eeten en drincken op dat stuck hadde verhouden en dat hy veel sout water hadde ingekreegen, waerom hy sieck, geleydt synde by een stockjen, sich te bedde heeft geleght. Dito was het water weynich gesackt, houdende eb en vloed.

Mercury, den 17 november, wierde verhaelt, datter op de Meeden wel 300 dooden waren en dat hier op Godlinse in de graft van Reinje Mennist syn vaderen moeder van de Griede waren afgedreeven; item, dat het water in den Dam op de opkameren gestaen hadde.

Jovis, den 18, is Gerrits vrouw oock op haer bedde gestorven; wiert oock verhaelt, dat tot Bierum 54 doden gevonden wierden; de doden van Godlinse syn 47, in 't water verdroncken, en hebben binnen 14 dagen 20 leedematen verloren. Veneris, den 9, wiert verhaelt, dat het gehuchte op Meedster Greden, hebbende bestaen in by de 20 huysen, tot 3 a 4 door de vloet waren geworden, gelyck myn dorscher Henrick van de dyck af gesien hebbt. Solis, den 21, verhaelde jonker Rengers⁽⁵⁾ dat twee huysen van Rengerda af, tot Gerrit Egges, Frerick, een minderjarigh soontjen van Jan Frericks en Aeghte op Godlinser dyck, waer levendich gevonden, 't welck sonder eeten en drincken 7 etmael onder een strooien dack sich hadde verhouden, 'twelck seyde, dat het dan kout waer geweest, dan gesweet hadde, buyten twyfel uyt benaetheyt. Als men hem nae syn vader vroegh seyde dee hiet Babbe, nae syn moeder, syede dee hiet Men en ick hiet Kindt. Als men 't eeten preesenteerde weygerde het, maer was seer begerich om te drincken; 't wist te seggen, waer syn vader een dorsche hadde, daer by het bekent wierde, wiens soontjen het was. Dit exempel mach onder de mirakels van Godts bewaringe gestelt worden. En soo heeft Godt syner wonderen een gedachtenisse gemaect. Ps. 111 vs 4.

Hondert min een dooden syn verdroncken en over gerekent van 't carspel Spyck, 60 dooden van Bierum, 35 kolcken syn getelt by de oude dyck van de Soutkamp tot de Meede. De verdroncken garst wil wassen tot molt, soo se bytydts op de huysse gebracht weerde, 't welck veel niet denckende hebben deselve laten verderven, doch om de souticheyt moet het met versch water weder ververscht worden. Tot Oldenhoove is in de pastoors dyck een kolck gelooopen tusschen 18 en twintich roeden breed en 46 voeten diep; tusschen Oterdum en Termunte is een gat gelooopen in de dyck, daer men met een oorlooghsschip door varen konde. Tot Aduwert is de tooren ommegewaeyt. Tot Peterbuyren is de weert, die wel swimmen konde, uyt syn huys geswommen nae een boom, maer door een wach daerof geslagen en is daer nochtans weder nae toe geswommen en doen door 't aenhoudent onweeder en stroom sodanich weder gegigent; dat hy aen syne beenen in den boom is hangen gebleeven en soo doot gevonden; buyten twyffel isser sooveel proest en stroo in de vloet geweest, dat hy sich niet heeft konnen oprichten of ontredde; men seght, die tot hangen geboren is, sal in 't water niet verdrincken, maer beyde is hier waerachtigh. Hy is tot hangen en verdrincken geboren geweest.

Tot Bedum syn de koeien op des praedicants studeerckamer by een wenteltrap vanselfs opgeklommen om sich te bergen, als se losgesneeden waren. Oock heeft een ander praedicant een gedicht gemaect op syn solder, waer hy hem met syn vrouw en kinderen salveerde, die meldt, dat als syn kinders uyt dorst schreyden, sy met een kop van 't brandendsoute water, by de leeder nederklimmend, geschept hebben om haer mont noch wat nat te maken, en dat hem van een nabuier eenige brooden en wat botter is toegesonden,²⁸² waermede sy haer 5 dagen aldaer onderhouden hebben. 't Water heeft soo hooge op de dyck van de Meeden gestaen, dat een man, op de vorst van syn huys sittende, dat daer op gedreeven was, 't water konde met syn handt bereycken. Geen wonder, dat die weert en swimmer verdroncken is, want men sach veel eenden aen de dyck doot leggen, oock heeft men gryse kreyen en ravenen doot gesien door de vloet. Een kat had sich begeeven op een boom, maer daer afgeworpen, stack de beenen allen uyt in 't water, de geest geevende, buyten twyfel verhongert en verkleumt. Uit het huys in Godlinser Carspel, de Pannekoecke genaemt, is een kiste verdreeven tot aen de pastorye van Wittewierum, alwaer se wederom bekent is door aenwys van heymelycke laedetjes, waerin verscheyden gelt was, dat de oopenaers van de kist niet en wisten. Men seght, dat door dien starcken wint de Martinitooren te Groningen wel acht voet geroeyt heeft, soodat de toorenwachter niet langer blasen konde en uyt vrees sich beneden gegeven heeft, dat oock de soldaten in de corps de garde⁽⁶⁾ niet langer hebben durven blyven. Summa, blyck de chronyck⁽⁷⁾ van a° 1688, syn in dese gantsche provincie van

Groningerlandt door dien vloed vergaen 1585 menschen, 650 huysen wechgespoelt, 729 huysen beschadicht, 1643 peerden vergaen en 8852 koebeesten verdroncken. Den 16 january a° 1689 is ter aerde bestelt Bywkemoey, synde een vrouw van over de 95 jaer, jarich geweest op Sint Marten a° 1688, welcke een dienstmaeght Eltien 50 jaren by haer woonende heeft gehad, dat nu ter tydt selden gebeurt. De eerw. pastor A. Stegnerus overleden 8 april 1749, synde alhyr de 7de predicant der gereformeerde religie.

Noten:

(1) Lees: Adrianus Sibrandi.

(2) Kolde Paulsvloed, 25 januari 1645. Zie: *Gerhardus Outhofs verhaal van alle hooge watervloeden*. 2e druk. Emden 1720. Blz. 840.

(3) De borg te Godlinze, bezit van Evertien Ubbena, weduwe van Herman Clant. Zie: [OBS](#), blz. 136.

(4) Willem Alberda op Alberdaheerd, 't Zandt. Zie: [OBS](#), blz. 516.

(5) Jan Rempt Rengers op Rengerda, Godlinze. Zie: [OBS](#), blz. 137.

(6) De in 1945 verwoeste hoofdwacht aan de voet van de Martinitoren. Zie: [GVA](#) 1900, blz. 200.

(7) Henricus Schenckel, praedicant tot Mitthusen. Het schrickelycke oordeel Godts, door de watervloedt van den 13. novemb. 1686 over de provincie van Stadt en Lande uytgevoert. Ten deele in rym gestelt als by met syn gantsche familie op de solder was sittende... 4. druck. Groningen 1687.

N.B. Niet meer aanwezig. Vermeld: *Bijdragen tot de geschiedenis en oudheidkunde inzonderheid van de porvincie Groningen*. 1. 1864. Blz. 77.

[GDW](#), blz. 277, nr. [1311]. Omwille van de leesbaarheid hierboven in onderkast omgezet.